

Siyasal Toplumsallaşma Bağlamında Türkiye’de Solcu Kimliğinin Oluşumunda Ailenin Rolü

Bedir Sala ¹

Öz: Siyasal kimlik kültürel kimliğin politikleşmesi veya bireyin içinde bulunduğu koşulları politikleştirerek edindiği bir kimliktir. Diğer kimlikler gibi siyasal kimlik de bir süreç içinde oluşmaktadır. Bu süreç siyasal toplumsallaşma olarak kavramsallaştırılmaktadır. Dolayısıyla bireyler siyasal toplumsallaşma sürecinde bu kimlikleri benimsemektedirler. Siyasal toplumsallaşma sürecinde aile, çevre, okul ve kitle iletişim araçları gibi etkenler bireyin siyasal bir kimlik edinmesinde önemli yer tutmaktadır. Siyasal kimliğin ediniminde aile çoğu zaman belirleyici bir rol oynamaktadır. Özellikle ailenin hala önemli bir kurum olduğu Türk toplumunda bu rol daha baskın çıkabilmektedir. Aile kurumu bireylerin ilk sosyalleştiği kurum olması dolayısıyla kalıcı bir etki oluşturmaktadır. Dolayısıyla siyasal etkileşimin gerçekleştiği, siyasal davranışın şekillendiği ve siyasal tutumların edinildiği bir kurum olarak aile siyasal kimlikle yakın bir ilişki içerisinde. Bu çalışma Türkiye’deki siyasal kimliklerden biri olan solcu kimliğinin benimsenmesinde ailenin nasıl bir rol oynadığını alandan elde edilen verilerle tespit etmeyi amaçlamaktadır. Alan araştırmasına dayalı olarak yürütülen bu çalışmada nitel araştırma yöntemi esas alınacaktır. Verilerin toplanması için de derinlemesine görüşme tekniği kullanılacaktır. Toplanan veriler betimsel analiz tekniğiyle analiz edilecek ve yorumlanacaktır. Çalışmada elde edilen sonuçlardan biri de Türk toplumunda ailenin siyasal kimliğin şekillenmesinde hala belirleyici önemini koruduğu görülmektedir. Fakat ailenin dışında eğitim ve sosyal çevrenin de bireylerin siyasal kimliğinin oluşması üzerinde önemli bir etkisi vardır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Siyasal Kimlik, Siyasal Toplumsallaşma, Türk Solu

The Role of the Family in the Formation of Leftist Identity in Turkey in the Context of Political Socialization

Abstract: Political identity is the politicization of the cultural identity or an identity that an individual acquires by politicizing the conditions in which it finds itself. Like other identities, a political identity is formed in a process. This process is conceptualized as political socialization. Therefore, individuals adopt these identities in the process of political socialization. In the process of political socialization, factors such as family, environment, school, and mass media play an important role in the acquisition of an individual’s political identity. The family often plays a decisive role in the acquisition of political identity. This role may be more dominant, especially in Turkish society, where the family is still important. Therefore, as an institution where political interaction occurs, political behaviour is shaped, and political attitudes are acquired, the family is close to political identity. This study aims to find out the role of the family in the adoption of left-wing identity, which is one of the political identities in Turkey, with the data obtained from the field. This field-based study was based on the qualitative research method. An in-depth interview technique had been used to collect data. The collected data was analyzed and interpreted using the descriptive analysis technique.

Keywords: Family, Political Socialization, Political Identity, Turkish Left

¹ Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Ayfonkarahisar, Türkiye, bedirsala@aku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6892-2664

1. Giriş

Türkiye’de vatandaşlar politik tutum ve davranışlarını genellikle çeşitli kavramlar ile ifade etmektedirler. *Solcu, Sağcı, Laik, Muhafazakâr, Milliyetçi, İslamcı, Demokrat, Liberal, Sosyalist, Kemalist* gibi gündelik dilde de yoğun bir şekilde yer edinmiş bu kavramlar toplumdaki farklı siyasal tercih ve eğilimleri göstermektedir. Ancak bu kavramların, çoğunlukla karşılarındaki kişileri nitelendirmek için kullanıldığını da ifade etmek gerekir. Siyasal kültürün oldukça renkli ve çeşitli olduğunu gösteren bu kavramlar tek başına kullanılmasının yanında bazen de birbirini tamamlayıcı veya destekleyici bir şekilde kullanılmaktadır. Örneğin “liberal solcu”, “muhafazakâr demokrat” gibi. Ayrıca Türkiye’de kullanılan çağdaş siyasal kavramların çoğu, zaman zaman bağlamlarından kopartılarak çok farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Kullandığımız çağdaş siyasal kavramların bazıları modern dönemde Avrupa’nın özgül koşulları ve tarihi seyri içerisinde ortaya çıkmış ve şekillenmiştir. Batının tarihsel ve kültürel ortamında ortaya çıkmış kavramların bu derece yaygın kullanılması ve evrensel anlamlar yüklenilmesi Batı hegemonyasının entelektüel-kültürel alandaki tezahürünün sonucudur. Dolayısıyla siyasal kavramlar en temelde evrensel olmadıkları gibi tarihsel nitelikli oldukları için bir süre sonra bağlam değişikliğine uğrayabilmekte ve çeşitli çelişkilerin ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

Türkiye siyasetinde de kullanılan kavramların bazıları Batı menşeli kavramlardır. Bundan dolayı yukarıda vurgulanan duruma benzer bazı çelişkiler ortaya çıkabilmektedir. Örneğin muhafazakârlık bu kavramlardan biridir. Türkiye siyaseti ve gündelik hayatında sıkça kullanılan muhafazakârlık kavramı Hantington’un ifade ettiği gibi “bir aristokrat ideolojisidir” (1957:454). Türkiye’de ise muhafazakârlık daha çok din ile ilişkili geleneğin ve gündelik hayat pratiklerinin korunması olarak algılanmaktadır. Türkiye’deki muhafazakârlık algısı ile muhafazakâr ideolojinin tarihsel ve kavramsal kökeni arasındaki çelişki sol kavramının kullanımında da görülmektedir. Özellikle Türkiye’de solun işçi sınıfından uzak elit bir hareket olduğuna ve Türkiye’de küçük burjuvazinin kendini sol kimliği ile ilişkilendirdiğine yönelik çeşitli tartışmalar zaman zaman yapılmaktadır. Ayrıca, daha çok Küçükömer (2002) ile başlayan ve sol-sağ ayrımının oldukça müphem olduğuna ilişkin tartışmalar da bu bağlamda güncelliğini korumaktadır.

Türkiye’deki sol-sağ ayrımının başka ülkelerdeki sol-sağ ayrımlarına ne kadar yakın olduğu ayrı bir tartışma konusu ancak Türkiye’de toplumun bir kısmı politik ve ideolojik olarak kendisini solda görmektedir. Bu nesnel gerçeklik karşısında “gerçek solcu” tartışmasına girilmesinin sosyolojik olarak bir karşılığı yoktur. Bu kimlikler sonradan kabul edildiğine göre insanları bu kimlikleri benimsemeye yönelten etkenlerin ne olduğu ise siyaset sosyolojisi açısından önem arz etmektedir. Örneğin Türkiye’de

doğan, genel hatlarıyla benzer sosyal, ekonomik ve kültürel çevrede büyüyen insanların bir kısmı kendini “solcu” olarak nitelendirirken diğer bir kısmı da kendisini “sağcı” olarak veya daha başka şekilde nitelendirebilmektedir. Niçin insanlar ideolojik duruşlarını bu şekilde tanımlamaktadır? Bir insan nasıl solcu veya sağcı olabilmektedir? Solcu veya sağcı olmayı niçin tercih etmektedir?

Buradaki tartışma ve amaç kendini solcu olarak nitelendiren kişilerin sol kimliklerinin nasıl bir sosyolojik bağlam ve süreç içerisinde inşa edildiğini aile bağlamında ortaya koymaya çalışmaktır. Kuşkusuz siyasal bir kimliğin benimsenmesi sadece ailenin etkisine bağlamak yeterli olmayacaktır. Başka dinamiklerden de söz etmek mümkündür. Özellikle okul, arkadaş çevresi, kitle iletişim araçları gibi dinamiklerin etkisi de yadsınamaz düzeydedir. Ancak bu çalışma ailenin etkisiyle sınırlandırılmıştır. Bunun nedeni ise Türkiye gibi geleneksel değerlerin ve ilişkilerin görece daha baskın olduğu toplumlarda ailenin birey üzerindeki etkisinin daha belirleyici olduğu varsayımından hareket edilmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de bireyin siyasal kimliğinin oluşumunda aile kurumunun belirleyiciliğini koruduğu iddia edilebilir. Çalışmanın amacı ise ailenin bireylerin sol kimliğini benimsenmesindeki etkisini incelemektir. Bu amaçla bireylerin solcu olmasında ailelerin politik tercihleri, yönelimleri ve yönlendirmelerinin rolünü saptamaya dönük sorularla belli sayıda kişilerle derinlemesine bir görüşme yapılmıştır. Çalışmada öncelikle temel kavramlara ilişkin tanımlamalar ve değerlendirmelere yer verildikten sonra bulguların analizi ve yorumlanmasına geçilecektir.

2. Siyasal Toplumsallaşma

Bireyin içinde yetiştiği en yakın toplumsal çevre olan ailenin bireyin sol kimliğini benimsemesindeki rolünü tartışmak için başvurulabilecek en uygun kavramlardan biri siyasal toplumsallaşma kavramıdır. Çünkü “insanların kendilerini bu şekilde siyasal tanımlamalara gitmelerinde toplumsallaşma sürecinin ne derece etkisinin olduğu ya da olmadığı, siyasal toplumsallaşmanın temel ilgi alanını oluşturmaktadır” (Akın, 2009, s.48). İnsanların nasıl siyasallaştıklarını ve siyasallaşma süreçlerini araştıran siyasal toplumsallaşma, “toplumsal-siyasal çevre ile birey arasında yaşam boyu süren dolaylı ve doğrudan etkileşim sonucunda, bireyin siyasal sistemle ilgili görüş, davranış, tutum ve değerlerinin gelişmesi” (Alkan ve Ergil, 1980, s.5) olarak tanımlanmaktadır.

Birey, içinde bulunduğu çevrenin kabul edilmiş değerleri ve davranış biçimlerini ve normlarını benimseyerek kişiliğini oluşturur. Toplumsallaşma olarak ifade edilen bu süreç aynı zamanda toplumsal norm ve değerlerin aktarılacak sürekliliğini sağlamasına yardımcı olur. Bireyin kendisini özdeşleştirdiği

politik, dinsel veya kültürel kimliğinin oluşması sosyalleşmenin bir sonucudur. Birey kendi kimliğini biçimlendirmede her ne kadar özgür bir iradeye sahip olsa da bu özgür iradesinin hangi kimliği seçeceği ve hangi kimliğe yakınlık duyacağı yine toplumsallaşmanın bir sonucu olarak gerçekleşmektedir (Browne, 2014, s.26). Siyasal toplumsallaşma da bu sürecin bir parçasıdır. Yani toplumdaki siyasal kültür, toplumsallaşma yoluyla bireylere aktarılarak varlığını devam ettirir ve böylece bireyin siyasal kimliğinin oluşmasını belirler.

Siyasal kimlik, etnik, dinsel ve diğer kültürel kimliklerin sosyalleşme sürecinde politikleşmesine dayalı olarak oluşmaktadır. Bu süreç literatürde siyasal toplumsallaşma kavramı etrafında tartışılmaktadır (German, 2014, ss.17-26; Sigel, 1965, ss.1-9; Clausen, 1968). Toplumsallaşma sürecinde birey politik bir aktöre dönüşmektedir. Yaşam boyu devam eden toplumsallaşma (Kağıtçıbaşı, 1996, s.19) sürecinde siyasal kimliğin de dinamik olduğunu ve bu süreç içerisinde bireyin deneyimlerinden etkilenecek şekilde oluştuğunu dikkate aldığımızda siyasal kimlik ile bireyin toplumsallaşması arasında doğrudan bir ilişki kurmak mümkün olmaktadır. Diğer taraftan siyasal toplumsallaşma süreci sosyoekonomik ve sosyokültürel düzeyde homojen olan toplumlarda daha uyumlu bir şekilde devam eder. Ancak sosyoekonomik ve sosyokültürel farklılığın belirgin olduğu bir toplumda siyasal toplumsallaşma süreci her birey için benzer bir uyumlulukta devam etmesi oldukça zordur. Dolayısıyla siyasal toplumsallaşma sürecinin uyumlu bir şekilde devam etmediği toplumlarda dışlanan kimliklerin siyasallaşması ve siyasal kimliğin radikalleşme olasılığı yüksek olmaktadır. Çeşitli çalışmalarda da tespit edildiği gibi radikalleşme sosyal bir süreç içerisinde gruplararası gerilimlerin ve çatışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Veldhuis ve Staun, 2009; McCauley ve Moskalenko, 2008; Borum, 2011).

Siyasal kimlik özü itibarıyla ideolojiktir. Kimliklere yaslanan siyasal ideolojiler çoğu zaman kültürel, toplumsal ve konjonktürel olandan bağımsız, evrenselci bir iddia taşırlar. Aslında ideolojinin bizatihi kendisi de kültürel ve toplumsal bağlamdan bağımsız değildir. Nitekim ideolojinin çeşitli tanımlarına bakıldığında bu çok net bir şekilde görülmektedir. Duverger (1964, s.81) ideolojiyi, “sosyal güçleri yansıtan düşünce ve inanç sistemleri”, Manheim ise Marksizm’in ideoloji tanımına uygun bir şekilde “toplumdaki egemen sınıfın iktidarını meşrulaştırmak üzere kabul ettirmeye çalıştığı inançlar sistemi” (aktaran Çam, 1995, s.233) olarak tanımlamaktadır. Bu her iki yaklaşım ideolojiyi farklı bir şekilde tanımlamış olsa da ortak noktaları ideolojinin toplumsal koşullarla ilintili olduğu şeklindedir. Ayrıca ideolojiler evrensel iddialar içerse de bu ideojilere inanan bireyler içinde yaşadıkları toplumun ve kültürün özellikleri doğrultusunda yeniden yorumlamaktadırlar. Yeniden yorumlama siyasal toplumsallaşma sürecinde oluşmaktadır. Aynı zamanda bir toplumda siyasal toplumsallaşma süreci aynı düzeyde ve bağlamda devam etmemektedir. Birey ve grup düzeyinde farklılaşabilmektedir. Dolayısıyla bireylerin siyasal toplumsallaşmasının farklılığı

aynı toplumda farklı siyasal kimliklerin benimsenmesine yol açmaktadır. Siyasal kimlik toplumsallaşmayla doğrudan ilişkili olduğundan siyasal tercihler ve değerler siyasal toplumsallaşmanın birer uzantısı olmaktadır.

3. Aile ve Siyasal Toplumsallaşma

Bireylerin öncelikli olarak toplumsallaştığı kurumun başında aile gelmektedir. Aile kurumunun birey üzerindeki etkisi geleneksel toplumlarda çok daha yoğun bir şekilde görülse de modern toplumlarda aile kurumu bireyin çocukluk ve gençlik dönemlerinde belirli davranış ve tutum kalıpları edinmesi açısından rolünü korumaktadır. Ailenin kendisi de içinde bulunduğu toplumsal kültüre göre şekillendiğine göre toplumun kültürel kodları ailenin çocukla kurduğu ilişkiyi ve ailenin toplumsallaştırma tarzını doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla çocuk yetiştirme tarzı itibariyle ailenin içinde bulunduğu toplum belirleyici olduğundan bir Türk ailesi ile Fransız ailesi birbirinden farklı olabilmektedir (Whiting, 1975). Bu özellik, aynı ülkenin farklı bölgelerindeki aileler arasında da görülebilir. Ancak bu farklılığa rağmen ailenin toplumsallaştırma işlevi ortak bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireyin toplumsallaşmasında ilk kurum olan aile, bireysel ve duygusal gelişimde birincil düzeyde bir etkide bulunduğu gibi bireyin kişilik yapısı ve ileriki dönemlerdeki tutumları ve tercihleri üzerinde de önemli rol oynamaktadır. Her ne kadar günümüzde aile kurumunun bir kısım işlevlerini diğer kurumlara devretmesinden dolayı bireyler üzerindeki etkisi azalmış olsa da diğer toplumsal kurumlara göre ailenin kişiliğin şekillenmesi üzerindeki ağırlığı hala devam etmektedir. Dolayısıyla aile, bireyin toplumsallaşma süreci ve bunun bir parçası olan siyasal toplumsallaşma sürecinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Türkiye’de aileler çocukları evlendikten sonra bile birincil derecedeki akrabalık ilişkilerini devam ettirmekte ve çocuğuyla ilgilenmektedir. Ebeveynlerin bu ilişkilerdeki istekleri belirleyiciliğini korumaktadır. Aşağıdaki değerlendirme Türkiye’de ebeveyn çocuk ilişkisinin mahiyetini açıklamaktadır.

“Gençler fiziksel olarak kendilerine daha yeterli oldukları için mali yönden de kendilerine yeterli oldukları oranda ilişkileri esnek tutmakta, ama fiziksel gücün de devreye girdiği ebeveynler her halükarda sıcak ilişkiden yana olmaktadırlar. Bunun içinde ebeveynler ilişkileri güçlü tutabilmek için bağlantı yolları bulmaktadırlar. Mesela varlıklı ebeveynler çocuklarına maddi yardım sağlamaktadırlar” (Aydın, 2013, s.209).

Aile, aynı zamanda siyasal etkileşimin gerçekleştiği, siyasal davranışın şekillendiği ve siyasal tutum-

ların edindiği bir kurum olması itibariyle bireyin siyasal toplumsallaşma sürecinde de önemli rol oynamaktadır. Ailedeki siyasal toplumsallaşma bazen doğrudan bazen de dolaylı bir şekilde gerçekleşmektedir. Aileler bazen çocuğa siyasal değerleri öğretmeye ve siyasal davranışını yönlendirmeye çalışmaktadırlar. Bazen de çocuğun kendisi aile içindeki ilişkilerden etkilenmekte, ailedeki kişilerden birini rol model almakta ve böylece siyasal tercihi ve kimliği buna göre şekillenmektedir (Çetin 2003, s.72-73). Kuşkusuz bu değerlendirme aile ile çocukları arasında her zaman güçlü bir devamlılık olduğu anlamına da gelmemektedir. Nitekim bazı çalışmaların sonuçlarına bakıldığında aksi bir durum da ortaya çıkabilmektedir (Aydın ve Özbek, 2004, s.149). Ailenin siyasal toplumsallaşma üzerindeki etkisi daha çok çocukluk ve gençlik dönemlerinde belirgin bir şekilde görülürken sonrasında ise özellikle, okul, akran gruplar ve kitle iletişim araçlarının etkili olmaya başladığı söylenebilir. Bu durum birey ile aile arasındaki mesafenin, bağımlılığın ve yakın ilişki düzeyinin değişmesiyle orantılı bir şekilde gerçekleşmektedir.

4. Araştırmanın Yöntemi

Siyasal kimlik toplumsallaşma süreci içerisinde oluşmaktadır. Bu sürece odaklanmak, bu sürecin içerisinde yer alan bireylerin deneyimleri ve değerlendirmelerini dikkate almakla mümkün olur. Dolayısıyla böyle bir çalışmada katılımcıların içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel bağlamdan hareketle olguya ilişkin değerlendirme yapmayı sağlayan nitel araştırma yönteminin kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Nitekim nitel araştırma yöntemi de toplumsal olguya toplumsal ve kültürel bağlamı dikkate alarak katılımcıların penceresinden bakar ve böylece insanların toplumsal olguyu nasıl anladığını, deneyimlediğini ve yorumladığını anlamaya çalışır (Yıldırım ve Şimşek, 2005; Neuman, 2010). Çalışmanın evreni oldukça geniş olduğunu ifade etmek gerekir. Çalışmanın hedefi derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak nitel veri toplamak olduğundan ve ayrıca genelleme yapma amacı taşımadığından belirli özelliklere sahip sınırlı sayıdaki bir grupta görüşme yapmak yeterli olacaktır. Bu bağlamda örneklem oluşturulurken sosyalist hareketlerin içerisinde aktif olarak yer alan ve 18 yaş üzeri olan kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Evren hacminin genişliği ve katılımcılara ulaşılabilecek net bir adres bilgisinin olmaması dikkate alınarak bir örneklem seçimi yapılmıştır. Örneklem grubu için görüşülecek kişiler ise tesadüfi olmayan örneklem tekniklerinden biri olan kartopu örneklem tekniği ile belirlenmiştir. Kartopu tekniği evren hakkında bilgilerin az olduğu ve evrendeki bireylere ulaşmanın zor olduğu durumlarda tercih edilmektedir (Earl, 2004). Bundan dolayı öncelikle örneklemeye girmeye uygun birkaç kişi ile görüşülmüş, sonrasında benzer nitelikleri taşıyan başka kişiler hakkında bilgi edinilerek onlarla da görüşülmüştür. Bu süreç, örneklem için yeterli sayıda kişiyle görüşülene kadar devam etmiştir. Çalışmada veriler analiz

edilirken betimsel analiz tekniği kullanılacaktır. Betimsel analizde araştırmacı katılımcıların kendi ifadelerine öncelikle yer verir. Araştırmacı durumu olduğu gibi ortaya koymaya çalışır. Çalışmanın amacı da bireylerin solcu kimliğini benimsemesinde ailenin rolünü tespit etmeye dönük olduğundan betimsel analiz çalışmanın amacına uygun olacaktır.

4.1 Demografik Bilgiler

Çalışma için 15 kişiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirildi. Görüşmelerde cinsiyet dağılımına dikkat edilerek eşit temsile önem verilmeye çalışılmıştır. Cinsiyet dağılımına bakıldığında görüşmecilerden 7 kişi kadın 8 kişi ise erkektir. Eğitim dağılımına bakıldığında görüşmecilerden 11 kişi lisans mezunu, 3 kişi yüksek lisans mezunu 1 kişi ise doktora öğrencisidir. Meslek dağılımına bakıldığında çoğu kişi özel sektörde yönetici pozisyonundan uzak çeşitli işlerde çalışmaktadır. 2 kişi memur 4 kişi ise işsizdir. Yaş dağılımına bakıldığında ise görüşülen kişiler 18-32 yaş aralığında yer almaktadır.

4.2 Araştırma Bulgularının Analizi ve Yorumlanması

Aile, çocuğun toplumsallaşması sürecinde bilinçli bir şekilde toplumsal değer ve normları aktararak bireyin politik kimliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Uysal, 1984, s.115–116). Konuyla ilgili yapılmış çalışmalarda genel olarak çocukların siyasal toplumsallaşma sürecinde siyasal kimliğinin oluşmasında en önemli etkenin aile olduğu ve ailenin benimsediği siyasal tutum ve tercihin birey tarafından da benimsendiğini göstermektedir (Karakoç, 2000, s.39). Bazı araştırmalar bu şekilde bir sonuç elde etmiş olsa bile ailenin herkes için siyasal tutum ve tercih üzerinde belirleyici olduğu anlamına gelmiyor. Türkiye gibi geleneksel değerlerin hala güçlü olduğu dolayısıyla bu değerlerin en önemli taşıyıcısı aile kurumu olduğu halde görüştüğümüz kişilerin bazıları ailesinden çok farklı hatta karşıt denilebilecek şekilde bir siyasal tutum içerisinde olduğunu gördük. Ancak bunun oran itibarıyla az olduğunu vurgulamak gerekir.

Görüşülenlerin çoğunluğu gerek parti içerisinde gerekse de eylemlere katılmak suretiyle aktif bir şekilde siyasal kimliklerini ön plana çıkaran kişilerdi. Solcu kimliğinin benimsenmesinde öncelikli olarak bireysel karar ve özgür iradelerini vurgulamaktaydılar fakat ailelerine ve geçmişlerine ilişkin sorulara verdikleri cevaplara bakıldığında ise birçoğunun solcu kimliğinin şekillenmesine ilişkin ilk belirtilerin aile ortamlarında ortaya çıktığı söylenebilir. Görüşmecilerle yapılan mülakatlarda ailelerin solcu kimliklerinin oluşmasında ne derece etkili olduğunu, ailesiyle benzer bir siyasal eğilime sahip olup olmadığına ilişkin sorulara verilen cevaplar bazı görüşmecilerin ailesinin de aynı zamanda sol eğilimli olduğunu gösterdi.

Aşağıdaki görüşmeci, solculuğu aile ortamında doğal bir süreç içerisinde benimsemiştir. Ne zaman solcu olduğu hakkında bir fikri yok ancak kendini küçüklüğünden beri solcu olarak görmektedir. Babası da çevresinde solcu olarak tanındığından muhtemelen solculuğu ilk zamanlarda ailesinin ayırt edici bir özelliği olarak algılamıştır.

“Tam olarak ne zaman solcu olduğumu hatırlamıyorum ama babam çevremizde solcu olarak tanınyordu. Diğer aile üyelerimizde genelde solcuydu. Yani ben solculuğu normal bir kimlik olarak görerek büyüdüm. Tabi sonradan, üniversiteye geldikten sonra solculuğun ne olduğunu öğrenmeye çalıştım, bununla ilgili kitaplar okudum ancak öncesinde de kendimi solcu olarak görüyordum” (15.Görüşmeci).

Yine benzer şekilde solculuğu doğal bir kimlik olarak benimseyen ve kendisini arkadaşlarından ayıran bir özellik olarak gören görüşmecilerden birisinin ifadeleri de şu şekildedir:

“Ailem her zaman sol partilere oy verirdi. Küçük yaşlardan beri kendimi solcu olarak görüyorum. Yani ailem bana sen solcusun veya solcu olmalısın demedi hiçbir zaman. Fakat lise yıllarında çevremdeki arkadaşların bazıları ülkü ocaklarına gidiyorlardı ben ise solcu olarak kendimi görüyordum, bundan dolayı gitmiyordum.” (3.Görüşmeci)

Ailesi CHP’li olan bir diğer görüşmeci ise solculuğu kendisinin tercihi olarak vurgulasa da küçük yaşlardan itibaren ailesinin siyasal pratiklerine birebir katılmış ve şahit olmuştur. Her ne kadar görüşmeci kendisinin solculuğu ile ailesinin solculuğu arasındaki farklılığa dikkat çekse de genel hatlarıyla ailesinden ve özellikle babasından etkilenme olasılığı yüksektir. Görüşmeci bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Solcu olmayı kendim istedim. Kendi tercihim. Tabi ailemin etkisi olmuştur. Ailem eskiden beri CHP’ye oy veren bir aile. Ailemle birlikte parti mitinglerine gidiyordum küçükken. Ecevit televizyonlara çıktığı zaman babam dikkatli bir şekilde dinler ve Ecevit’in konuşmalarını desteklerdi. Şimdiki solculuğum ailemden farklı. Hatta ailemi sosyalist olarak değil Kemalist olarak görüyorum.”(13. Görüşmeci).

Yukarıdaki görüşmeci gibi görüşmecilerin ailesinden CHP’li olan kişi sayısı diğer partilere nazaran dikkat çekici düzeydedir. Bu görüşmecilerin hiçbiri açıkça CHP’yi parti olarak desteklediklerini ifade etmediler. Yalnız özellikle bazı yerel seçimlerde adaylardan dolayı CHP’ye oy verdiklerini ifade edenler

vardır. Ancak bunun tamamen konjonktürel bir tercih olduğunu, sağ adaylar karşısında başka bir tercih olmadığı için oy verdiklerini belirtmişlerdir. CHP faktörü burada önemli çünkü CHP’li ailelerden gelen kişilerin sola daha yatkın olduğu görülmektedir. Nitekim başka bir görüşmeci de ailesinin CHP’liliğini vurgulayarak sol kimliğinin oluşmasında ailesinin rolüne değinmektedir.

“Öğretmen bir anne babanın kızıyım. Ailem de solcu. Yalnız onların solculukları ile benimki farklı. Ailem daha çok CHP solu. Ben CHP’li değilim ancak solcuyum. Ailemin okuduğu kitaplar, babamın bana aldığı kitaplara bakınca bütün bunlar solcu olmamda rol oynamış olabilir.” (4. Görüşmeci).

Başka bir görüşmeci ise:

“Dedem, babam, diğer akrabalarım hep CHP’ye oy vermiştir. Kayseriliyiz. Kayseri muhafazakâr bir il. Ailem geleneklere saygılıdır ancak muhafazakâr değil. Ben CHP’li değilim. CHP bir düzen partisidir. Fakat toplumsal dönüşümü gerçekleştirme anlamında ilerici adımlar atmıştır. Ailemin ilerici değerleri savunması solcu olmamda etkili olmuştur diyebilirim.” (5. Görüşmeci).

Yaşar Suveren (2013:35) “Türkiye’de Sağ-Muhafazakâr Siyasetçilerin Siyasal Toplumsallaşmalarını ve Kimlik Aidiyetlerini Belirleyen Faktörler Üzerine” adlı makalesinde sağ muhafazakar siyasetçilerin siyasal kimlikleri ile Demokrat Parti (DP) arasında kurdukları ilişkiye değinerek şu açıklamalarda bulunur:

“Çok partili yaşama geçişle birlikte Demokrat Parti’nin siyasal yaşamda her bakımdan oynadığı dramatik rol, sağ-muhafazakâr siyasetçilerinin siyasal toplumsallaşmasında oldukça belirgin bir öge olarak görünmektedir. Mensup olunan siyasi parti farkı gözetmeksizin görüşülen siyasetçilerin büyük çoğunluğu siyasal aidiyetlerinin biçimlenmesinde Demokrat Parti’ye ya ailelerinin sahip olduğu siyasi gelenek ya da kendi siyasal deneyimleri üzerinden bir biçimde atıf yapmaktadırlar”.

DP, Suveren’in çalışmasında ortaya koyduğu gibi, sağ-muhafazakâr siyasetçilerin siyasal kimlik ve aidiyetlerinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Bugün sağ-muhafazakâr partiler sıklıkla DP’nin mirasçısı olduklarını ifade etmektedirler. Dolayısıyla DP, sağ-muhafazakâr kitle için bir referans niteliği taşıdığı gibi siyasal bir geleneğin aktarımında tarihsel bir önem teşkil etmektedir. Suveren’nin DP ile

sağ-muhafazakar siyasetçiler arasında kurduğu ilişkinin benzeri bir ilişki CHP ile farklı sosyalist parti ve fraksiyonlarda yer alan kişiler içinde kurulabilir. Çalışma kapsamında görüşülen 15 kişiden 8’i ailesinin geçmişte veya halen CHP’li olduğunu belirtmiştir. Bu sayı Türkiye solu ve Kemalizm arasındaki yakınlık açısından şaşırtıcı bir oran olmamaktadır. Nitekim 1932 yılında yayınlanan Kadro dergisi ile birlikte Türkiye solu ile Kemalizm arasındaki teorik alışverişler bugüne kadar devam etmiştir. CHP, bazı dönemlerde bu ilişkinin kitlesele ifadesine dönüşerek ortak bir ethosun oluşmasını sağlayarak CHP’li ailelerden gelen kişilerin sol eğilimli bir siyasallaşma süreci geçirmelerini de kolaylaştırmıştır. Yani CHP’li bir ailede toplumsallaşmış bir bireyin solcu bir politik kimliği benimsemesinin daha kolay olduğu görülmektedir.

Aile ortamında okunan kitap, gazete ve dergilerin bireylerin siyasal kimliğinin şekillenmesinde de etkili olduğu görülmektedir.

“12 Eylül darbesinde amcam solculuktan içeri girmişti. Uzun süre hapiste kaldı. Küçükken ailem solculuktan falan bahsetmezdi. Bilmiyorum belki solcu olduklarının farkında değillerdi. Fakat evimizde dinlenen müzikler, okunan gazeteler ve dergiler hep solcularındı. Tabi bunu sonradan fark ettim. Çok fazla olmasa da evimize gelen dergi ve gazeteleri genelde kardeşlerimle birlikte okurduk.” (12. Görüşmeci).

İlk sol fikirleri nasıl edindiğine ilişkin açıklama yapanların bir kısmı yukarıdaki açıklamaya benzer şekilde çocukluk yıllarında okunan kitap ve gazeteleri vurguladılar. Kuşkusuz aile vasıtasıyla karşılaşılan kitle iletişim araçları daha güvenilir olabilmektedir. Normal şartlarda dışarıda gördüğü bir kitaba ve yazarına kuşku ile yaklaşabilen bir çocuk aile bireylerinden birinin vasıtasıyla edindiği bir kitabı veya dergiyi daha güvenilir bulabilir. Bu açıdan güven, “günlük yaşamımızın bir parçası ve önemli bir düzenleyicisi” (Can, 2015:14) olarak bireyin yaşantısında ve siyasal bir kimliği benimsemesinde önemli bir rol oynamaktadır. Diğer taraftan siyasal fikirlerin yayılmasında kitle iletişim araçlarının kullanımı önem arz etmektedir. Kitle iletişim araçları vasıtasıyla birey siyasal fikirleri benimseyebilmekte ve bu durum bireyin siyasal kimliğinin şekillenmesine neden olabilmektedir. Özellikle küçük yaşlarda daha çok ailenin kontrolünde olan kitle iletişim vasıtasıyla edinilen bilgilerin sorgulanması ve başka bilgilerle karşılaştırılmasının yapılması düşük ihtimalli bir durum olduğundan bu iletişim araçlarının kişiler üzerindeki etkisi daha fazla olabilmektedir. Görüşmecilerden ikisi bu bağlamda şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Şimdi pek gazete okunmuyor ancak benim ilk gençlik yıllarımda babam eve Radikal gazetesini getirirdi. Gazeteyi bazen okurdum. Bugün halen takip ettiğim bazı yazarları ilk olarak orada tanıdım. Köşe yazılarını okurdum. Üniversiteye geldiğimde gazeteyi daha sıkı bir

şekilde takip ettim. Solcu olmamda gazetenin tek başına belirleyici olduğunu söylemem zor, fakat solcu kimliğimi pekiştirdiğini söyleyebilirim.” (7. Görüşmeci).

“Solcu olmamda ailemin etkisi yadsınamaz. Ailem öyle çok kitap okuyan bir aile değil aslında. Küçüklükten itibaren aile içinde dinlenen müziklerin etkisi olabilir. Okunan romanlar solcu yazarların romanlarıydı. Dinlenen müzikler yine solcu müzisyenlerdi.” (10. Görüşmeci)

Siyasal toplumsallaşmanın ve siyasal davranışın şekillenmesinde aile ve ortamın daha küçük yaşlardaki etkisi için Amerikalı sosyal bilimci Herbert Hyman’ın şu ifadeleri açıklayıcı olmaktadır: ”Kişiler, siyasal tutumlarını, yaşantılarının çok erken bir döneminde ve tüm olarak öğrenir. Sonradan da bu tutumlarına sadık kalırlar. Böylelikle, istisnalar dışında kalsa bile, yetişkinlerin siyasal davranışını değiştirmek olanaksızdır” (aktaran Tokgöz, 1978:82). Alkan’ın (1979: 32) “15 yaş, siyasal görüşlerin biçimlenme sürecinin son halkasıdır. Bundan sonra çocuğun siyasal görüşlerinde ancak içerik zenginleşmesi ve olgunlaşması beklenebilir” şeklindeki yaklaşımı da bu durumu destekleyen bir başka örnektir. Dolayısıyla küçük yaşlarda özellikle aile ortamlarında sol yazarların kitapları ve sol fikirler içeren dergilerin okunması ve aile üyeleri tarafından da bu bilgilerin açık veya örtük bir şekilde olumlanması aidiyet duygusunu ve kimliğin benimsenmesini güçlendirmektedir.

Aile içerisinde bireylerden birinin rol model olarak alınması da bireyin siyasal tercihlerini ve yönelimini etkilemektedir. Nitekim görüşmecilerden bazılarının bu olguya dikkat çektikleri görülmektedir.

“Abim öğretmenlik yapıyor. Hem üniversite okurken hem de öğretmenliğe başladığında benimle ve kardeşlerimle yakından ilgilenirdi. En büyüğümüzdü. Aramızda yaş farkı da çok fazla. Her açıdan örnek aldığımız biriydi. Çevremizdeki insanlar da abime saygı gösterirlerdi. Muhafazakâr bir çevrede olduğumuz halde solcu olduğunu da açık bir şekilde söylerdi. Abimle ve solculuğuyla hep gurur duydum.” (9. Görüşmeci).

“Annem ve babamdan daha çok amcamın benim üzerimde etkisi vardır. Amcam 12 Eylül sonrası üniversite öğrencisiyken hapisanede bir süre yatmıştı. Hapishaneden çıktıktan sonra da siyasi faaliyetler içerisinde bulunmaya devam etti. Gerek yaşantısında gerek siyasi faaliyetlerinde sosyalizmden ve emekçilerden yana oldu hep. Amcamın bu kararlı duruşu benim için önemliydi.” (1. Görüşmeci).

Görüşmecilerden bazıları ise aileleriyle yaşadıkları çatışmanın bir sonucu olarak solcu olduklarını vurguladılar. Dolayısıyla aile ile zıtlasma siyasal kimlik ve yönelimi de etkileyebilmektedir. Yukarıdaki görüşmeciler ile aileleri arasında benzer bir siyasal yönelim veya görüşmecinin solcu kimliğinin oluşumunu destekleyen bir ilişkinin öne çıktığı görülmektedir. Ancak aşağıda değinilecek görüşmeciler ile aileleri arasında böyle bir ilişki görülmemektedir. Bazen aile ile zıtlasma veya aile çevresinde daha makbul karşılanan siyasal kimlik yerine karşıt bir siyasal kimliğe yönelebilir. Nitekim az sayıda da olsa bazı görüşmecilerin ailelerinin sağcı ve muhafazakâr oldukları halde solculuğu benimsedikleri görülmektedir. Bu bağlamda bir diğer görüşmeci solcu olma hikâyesini şu şekilde anlatmaktadır:

“Lise yıllarında kız olarak insanlar ne giydiğimize karışıyordu. Erkeklerin ne giydiğine kimse karşı çıkmıyordu. Sokaklarda özgürce dolaşmak ve istediğim gibi giyinmek istiyordum. Çevrem ve ailem muhafazakârdı. Ailem muhafazakâr ve bana çok karışırdı. Şimdi bile bu ülkede kadınların nasıl giyineceklerine erkekler karar veriyor. Biz de sokaklarda özgürce dolaşmak istiyoruz. Bu itirazlar beni sola yakınlaştırdı diyebilirim. Ailem ile siyasi görüşlerimiz farklı.” (6. Görüşmeci)

Yukarıdaki görüşmecinin sol ile kurduğu ilişkide somut toplumsal ilişkiler ve çatışmalara ilişkin herhangi bir iz yoktur. Onun yerine kişisel tercihleri ile toplumun değerleri arasındaki çelişkidir hareketle ve bir kadın olarak içinde yaşadığı toplumsal değerlere yönelik itirazının onu solculuğa yakınlaştırdığını belirtmektedir. Bu görüşmeciyle benzer ifadeler kullanan bir başka kadın görüşmeci de sol ile kurduğu ilişkiyi “ailemdeki erkeklerin ‘bir daha kot giymeyeceksin’ tepkisine karşı bir isyan dalgası başladı bende” (11. Görüşmeci) şeklinde ifade etmektedir. Bu “isyan dalgası”nın onu solcu olmaya meylettğini ifade etmektedir. Her iki kadının karşı karşıya kaldıkları bu müdahalelere karşı tepkisel bir kimliğe tutunmaya çalıştıkları görülmektedir. Dolayısıyla aile ile çeşitli konularda, özellikle yaşam tarzı söz konusu olduğunda bir tepki olarak solcu kimliğine tutundukları görülmektedir. Sosyalist ideolojinin en yalın şekliyle savunulduğu hareketler içerisinde bile solculuğu tanımlayanlardan bazılarının solculuğu popüler algıda olduğu gibi sınıf çelişkilerinin dışından yaşam tarzı üzerinden tanımlayabilmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de solcu olma ile belli bir yaşam tarzı arasında doğrudan bir ilişki kurulmaktadır. Solcu kimliğini benimsemesinde ailesinin herhangi bir etkisinin olmadığını vurgulayan görüşmecilerden biri de solcu olmasını ailesinden ziyade üniversite ortamına bağlamaktadır.

“Babam ve annem muhafazakâr insanlardı ama dindar değillerdi. Kitap okuyan insanlar değillerdi. Zaten evimizde sadece az sayıda dini kitap ve ders kitapları vardı. Solu benimse-

memde kitapların ve yazarların rolü var. Daha çok üniversite yıllarında okuduğum kitapların etkisi oldu.” (14. Görüşmeci)

İçinde buldukları ve deneyimledikleri koşulların kendilerini sola yakınlaştırdığını belirten görüşmeciler de vardır. Aşağıdaki görüşmecilerin her ikisi de solcu olmayan bir aileden geliyorlar. Solcu olmalarında ana etkenin somut koşullara karşı itiraz etmeleri olduğu görülmektedir. İfadelerinde göndermede buldukları somut koşullar solcu olmalarında belirleyici olduğu görülmektedir.

“Konyalı Sünni ve sağcı bir aileden geliyorum. Gençliğimde fabrikalarda çalıştım. Zamanla okuyunca sınıf çelişkilerinin farkına vardım. Düşlediğim dünyanın sosyalist bir dünya olması için solcuyum.” (2. Görüşmeci)

“Sözünü sakınma, dürüst ol, arkadaşının hakkı için de mücadele et gibi değerlerle büyüdüm. Babam işçiydi. Ortalama muhafazakâr Anadolu insanı ailem. Kitap okumayı romanlarla başladım daha sonra okuduğum başka kitaplar sosyalizmi benimsememe neden oldu.” (8. Görüşmeci)

Türkiye’de sağcı ve muhafazakârlık solcu kimliğinin karşıtlarından kabul edilmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de ailenin belirleyiciliğini dikkate aldığımızda böyle bir aile ortamında toplumsallaşmış bireylerin solcu olmaları beklenilmemektedir. Ancak görüşmecilerden az sayıda da olsa sağcı veya muhafazakâr ailelerden gelen ve solcu kimliğini benimseyenlerin de olduğu görülmektedir.

5. Sonuç

Bu çalışmada bireylerin solcu olmalarında ailenin rolünü incelerken ebeveyn, kardeşler ve yakın akrabalarının siyasal eğilimlerini, sol hareketlerin içerisinde yer alıp almadıklarını, çeşitli yönleriyle bireyin siyasal kimliğinin şekillenmesinde oynadıkları rolün neler olduğunu, bireyin siyasal tercihleri üzerinde ne tür izler bıraktıklarını derinlemesine görüşme tekniğiyle ortaya çıkartılmaya çalışıldı. Kuşkusuz insanların uzun bir düşünme ve muhakeme sürecinden sonra bir siyasal kimliği benimsemeleri ve intisap etmeleri istisnai bir durumdur. Genel olarak insanlar gündelik hayat pratiklerini verili kodlarla siyasallaştırmakta ve buradan hareketle ideolojik bir bütünlüğe varmakta ve bu ideolojik tutumunu bir kimlikle ifade etmektedir. Dolayısıyla bireyin hem ilk olarak toplumsallaştığı hem de psikolojik olarak uzun süre yakınlık kurduğu

ailenin bu kimliğin oluşumunda önemli bir rol oynadığı varsayımından hareketle yürütülen bu çalışmada çeşitli bulgulara ulaşıldı. Ayrıca ifade etmek gerekir ki bu çalışmada sınırlı sayıda kişiyle görüşüldü. Evrenin çok geniş olduğunu, yani kendisini solcu olarak nitelendiren geniş bir kitle olduğunu dikkate aldığımızda görüşülen 15 kişinin verilerini genelleştirmek mümkün olmadığı gibi çalışmanın da böyle bir iddiası yoktur. Bulgulardan hareketle yapılan genel değerlendirmeler sadece görüşülen kişilerle sınırlıdır.

Genel olarak ailenin Türkiye’de bireylerin sol/sosyalist kimliğini benimsemelerinde daha baskın bir rol oynadığı görülmektedir. Özellikle bireyin ailesiyle birlikte siyasal faaliyetlere aktif bir şekilde katıldığı durumlarda bu etkinin daha da belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca ailenin teşvikiyle okunan kitaplar ve gazeteler ve dinlenen müzikler bile kişilerin solcu kimliğiyle tanışmasına aracılık ettiği görülmektedir. Bu ailelerin özelliklerine bakıldığında çoğunluğunun eğitim seviyesi yüksek, sosyoekonomik düzey itibariyle alt orta düzeyde yer aldıkları görülmektedir.

Ailenin rolünü tartışırken özellikle ailenin oluşturduğu güven ortamına dikkat çekmek gerekir. Çünkü bu güven ortamında ailenin siyasal fikirleri ve tercihleri birey üzerinde daha etkili olmaktadır. Nitekim aile ile çatışma durumlarında, yani aile ile birey arasında bir güvenin ve uzlaşımın tesis edilmediği durumlarda ailenin siyasal tercihiyle zıt düşecek şekilde solcu kimliğini benimsemiş görüşmeciler de vardı. Dolayısıyla bazı durumlarda aileden ziyade aile ile birey arasındaki ilişkinin siyasal kimlik tercihinin belirlediğini de vurgulayabiliriz. Ayrıca ailesini sağcı veya muhafazakar olarak nitelendirip kendisinin solcu olduğunu ifade eden üç görüşmecinin açıklamalarına bakıldığında ailelerin her zaman siyasal kimlik konusunda belirleyici olduğunu söylemek mümkün olmayabilir.

Kaynaklar

- Akın, M. H. (2009). *Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Gençlik: Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Alkan, T. (1979). *Siyasal Toplumsallaşma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Alkan, T., Ergil, D. (1980). *Siyaset Psikolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Aydın, K., Özbek, V. (2004). Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 144-167.
- Aydın, M. (2013). Ailede Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi. *Sistemik Aile Sosyolojisi*. Mustafa Aydın (der), Konya: Çizgi Kitabevi.

- Borum, R. (2011). Rethinking Radicalization. *Journal of Strategic Security*, 4 (4), 1-6.
- Browne, K. (2014). *Sosyolojiye Giriş*. İbrahim Kaya (Çev), İstanbul: Say Yayınları.
- Can, İ. (2015). *Liderler, Kurumlar ve Süreçler Bakımından Türkiye’de Siyasal Güven: Sosyolojik Nicel Bir Araştırma* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Clausen, J. A. C. (1968). Recent Developments in Socialization Theory and Research. *The American Academy of Political and Social Science*, 377 (1),139-155.
- Çam, E. (1995). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çetin, H. (2003). *İnsan ve Siyaset: Siyasetin Psikolojik Temelleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Duverger, M. (1964). *Politikaya Giriş*. Samih Tiryakioğlu (Çev). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Earl, B. (2004). *The Practice of Social Research*. Belmont, CA: Thomson/Wadsworth.
- German, D. B. (2014). Political Socialization Defined: Setting the Context. *E-Political Socialization, the Press and Politics*. Christ’l De Landtsheer, Russell Farnen ve Daniel B. German (ed), New York: Peter Lang AG.
- Karakoç, İ. (2000). *Türkiye’de Siyasal Parti Kimliği* (Doktora Tezi). Erişim adresi: <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/556290>.
- Küçükömer, İ. (2002). *Düzenin Yabancılaşması*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- McCauley, C., Moskaleiko, S. (2008). Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 20 (3), 415-433.
- Neuman, W. L. (2010). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*, Indiana: Alpha Books.
- Sigel, R. (1965). Assumptions about the Learning of Political Values. *The American Academy of Political and Social Science*, 361 (1), 1-9.
- Suveren, Y. (2013). Türkiye’de Sağ-Muhafazakâr Siyasetçilerin Siyasal Toplumsallaşmalarını ve Kimlik Aidiyetlerini Belirleyen Faktörler Üzerine. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8 (3), 19-58.

- Tokgöz, O. (1978). Siyasal Toplumsallaşmada Kitle Haberleşme Araçlarının Rolü ve Önemi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 33 (03), 79-92.
- Uysal, B. (1984). Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi. *TODAI Amme İdaresi Dergisi*, 17/4, 109-134.
- Veldhuis, T., Staun, J. (2009). *Islamist Radicalisation: A Root Cause Model*. Den Haag: Netherlands Institute of International Relations Clingendael.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Whiting, B. B. (1975). Altı Kültürde Çocuk Yetiştirme İncelemeleri. Zafer İlbars (Çev), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 9, 57-077.

Makale Bilgi Formu

Yazar(lar)ın Katkıları: Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: “Siyasal Toplumsallaşma Bağlamında Türkiye’de Solcu Kimliğinin Oluşumunda Ailenin Rolü ” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde “*Universal Journal of History and Culture*” hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk yazarlara aittir.